

הדור הצעיר יביא הגאולה ולא ימתין לבואו של המשיח

על שירו העלום של משורר בית"ר שלמה סקולסקי: "את ספרת לי, אמא"

גרשון סתיו

המשורר שלמה סקולסקי (1912–1982) כתב שירים מגיל צעיר. תפוקתו הספרותית הייתה עשירה ופורייה. הוא ערך את "ידיעות אחרונות לילדים" וכן מוספים לספרות של היומונים "המשקיף" ו"חרות", כתב עשרות ספרי שירה לילדים, ערך ספרים ותירגם ספרים וספורים לנוער. ביניהם כל כתבי ז'ול ורן, דה-אמיציאס ועוד. אך גולת הכותרת של יצירתו הספרותית הייתה, ללא ספק, שירתו שכבשה לבבות. חלק גדול משיריו כונסו בשני ספרים, הראשון "בין הבתרים", שראה אור בשנת 1943 בהוצאת חוג ידידים, השני הוא ספר סונטות "אשירה לך תל-אביב", אף הוא הופק בהוצאת חוג ידידים, בשנת 1947.

בשנת 1987, במלאת חמש שנים לפטירתו של המשורר, יזמו והביאו לדפוס איזיק אולקניצקי ויוסף קיסטר ספר שירים מפרי עטו של סקולסקי, "בסוד ברית הדמים". במהדורה זו נוספו שירים שלא פורסמו ב"בין הבתרים". בתו של המשורר, עדיה סקולסקי-גלעד, עמלה על איסוף שירי אביה והספר ראה אור במסגרת "העמותה להפצת תודעה לאומית", בראשותו של ח"כ חיים קופמן ז"ל. כותב שורות אלה שהיה שותף להפקה הנ"ל, יזם בשנת 2002 הפקה מחודשת של אסופת השירים "אשירה לך

גרשון סתיו, לשעבר ראש ההנהגה הארצית של בית"ר ומזכ"ל התנועה העולמית, כיהן כיו"ר הוועד המנהל של מרכז מורשת מנחם בגין. הוא חוקר שירת בית"ר והמחנתו.

ברחבי הארץ, הדאיגו רבים. אך הכול היו מפוכחים, גם מיוסרים אך חדורי אמונה, שחלום הדורות הולך ומתממש לנגד עיניהם. העם נקרא להתאחד ולהתגייס לקראת הקרב הגדול לחירות ישראל. תחושה של גאולה קרבה ובאה השתלטה על הציבור היהודי בארץ. באוזניו של סקולסקי כמו נשמעים ברקע הצלילים של "פעמי משיח". אלה נתנו לו את ההשראה לשיר הילדים הקסום: "את ספרת לי, אמא".

בסגנונו הפיוטי המיוחד ביטא את הרגשתו בשיר הזה. ה"משיח" בשיר מסמל את התקווה, את האמונה הצרופה בגאולה השלמה, לעם היהודי, שהייתה לחלום של דורות מאמינים בכל שנות הגלות. וכשתבוא הגאולה אז... "וטוב יהיה, מה טוב !...".

אך סקולסקי, האמון על תורתו של ראש בית"ר, כמשורר שכתב ושר את שיר המרד ("שירו אחים את שיר המרד, שירת הדרור של בן-יוסף...") (והתבשם משירתו של אצ"ג, מבטא בשיר את רוחו של הדור הצעיר, את דור התקומה... "אז אלך אמשנו..."). הוא לא ימתין למשיח שיבוא, הוא יילך למשות אותו. במו ידיו יקדם את הגאולה. הדור הצעיר ש"יגדל", יביא את הגאולה. זו הייתה אמונתו של סקולסקי. משיח לא יבוא אם נהיה פסיביים. עם החפץ בגאולתו, עליו לפעול, ללחום ולהקריב. "אין כובשים את ראש הסלע, אם אין קבר במורד", כתב בשירו הידוע "ראש פינה".

סקולסקי שגדל בבית מסורת, במשפחה שומרת מצוות, אך פתוחה גם לרוחות ההשכלה על כל השפעותיה, שמע, קרא ולמד על אודות "המשיח", הסיפורים והאגדות שנרקמו סביב דמותו. אך כמו אצ"ג, האמין שהוא יופיע "בסערה מתלקחת, בנשק החם, בקור החנית...". כפי שביטא זאת בשירו "הפלאי":

"...הוא ישנו הפלאי הנסתר אשר שם לו משיח,

במרי הוא חי, בכוסף נוגן...

הוא עזוב כסירה בלב-ים שאבדו משוטיה

ואין מחכים לה עוד על החוף...

אך הוא חי ! הוא מקשיב פן יקרא הברזל עוד בזרוע

חרוק מתרסים, יז צהל האש...

אז יופע הפלאי החלום בסערה מתלקחת,

בנשק החם, בקור החנית;

כן הוא יופיע בלחיצת יד-אחים ברוכה וסולחת,

טובה מכל נשק רועם בחזית !

עוד חי המשיח, פלאי בן דוד !"

("בסוד ברית הדמים", עמ' 128)

בהקשר לזה, מעניין לציין את מערכת היחסים החברית והמיוחדת בין אצ"ג לסקולסקי. שניהם היו ידידים קרובים וחלקו אותה השקפת עולם. הם גרו בשכנות בשיכון הוותיקים ברמת-גן, ואצ"ג היה מבאי ביתו הקבועים של סקולסקי. לשניהם

שורשים יהודיים עמוקים וספגו חינוך מסורתי של תורה, תלמוד, מדרש ופיוט. הוריהם איפשרו להם לימוד והתעניינות בתרבות היהודית המודרנית. שניהם כתבו שירה עוד בצעירותם. כל אחד בסגנונו. אצ"ג בוגר מסקולסקי בשש-עשרה שנים. כאשר סקולסקי נולד, בשנת 1912, שיריו של אצ"ג החלו להידפס בכתבי-עת מקומיים והוא עודנו נער בלבד. אין ספק, שירתו של אצ"ג השפיעה על סקולסקי הצעיר. סקולסקי מאוד העריך את שירתו של אצ"ג ואת כוחו הנבואי. הוא ביטא זאת בשיר מיוחד שהקדיש לו:

**"על דלתות רוחך הנני מדפק :
צא ! חושך סביב וצר במבוא !
צא ומלאת אורות חללי זה הריק,
צא ודברת !
העם מחכה לדבר נביאו."
(מתוך "לאצ"ג", "בסוד ברית הדמים", עמ' 122)**

כאן מתבקשת ההקבלה וההתייחסות ל"משיח" על פי השקפת עולמם של שני המשוררים. גישה זו מבטא אצ"ג בסגנונו החד והחריף, בשירו האלמותי: "אמת אחת ולא שתיים" שנכתב בקיץ תרצ"ו, 1936:

**"...רבותיכם למדו: המשיח יבוא בדורות הבאים
ויהודה תקום בלי אש ובלי דם.
היא תקום עם כל עץ, עם כל בית נוסף.
ואנכי אומר: אם דורכם יפגר
ולא ידחוק בידי ודפקיו את הקץ
ובאש לא יבוא עם מגן של דוד
ובדם לא תבאנה ארכבות סוסיו -
לא יבוא המשיח בדור גם רחוק.
לא תקום יהודה."**

הילד בשירו של סקולסקי מבקש "לדחוק את הקץ". הוא כמה למשות בידיו שלו את תיבת הגאולה. הוא לא ימתין לנס שיקרב את הגאולה. הוא יתערב באופן אקטיבי בהיסטוריה, בניסיון לזרז את בואה של הגאולה והוא במו ידיו "ימשנה". את השיר כתב סקולסקי לפי לחנו המופלא של יואל אנגל לשירו של טשרניחובסקי "אומרים ישנה ארץ", שנכתב בשנת 1923. כל הקורא את חמשת הבתים של השיר "את ספרת לי, אמא", איננו יכול להימנע מן ההקבלה בין שיר זה לשירו של טשרניחובסקי.
"איה אותה ארץ?"... "איה אותה היכל?"

"אולי כבר איננה ודאי ניטל זיוה"... "התעה בדרך, או אל שרטון הוטל?"

מן הראוי להזכיר את הקשר האישי בין טשרניחובסקי לסקולסקי. כמו אצ"ג, גם שירתו של טשרניחובסקי, השפיעה עליו. סקולסקי, הכיר היטב את שיריו של טשרניחובסקי והעריץ אותו. ה"כ ד"ר יוחנן בדר, גיסו של סקולסקי, מספר כי טשרניחובסקי קרא את אחד משיריו של סקולסקי והתרשם מאוד. הוא הזמינו לדירתו ומאז היו שני הרעים נפגשים מדי שבוע לשיחות ארוכות עד לפטירתו של טשרניחובסקי, באוקטובר 1943. אחרי מותו, הקדיש לו סקולסקי את שירו "ככה שרת":

"כאפולו על אולימפוס, ככובש ראשון בכנען,

מלא חופן דרור שתה;

אין בארץ אלא חופש – התבקע קולך כרעם

ככה שרת רק אתה."

(מתוך "ככה שרת", "בסוד ברית הדמים" עמ' 127)

שירתו של טשרניחובסקי השפיעה על סקולסקי, כפי שהשפיעו עליו משוררים אחרים. אך שיריו היו שונים באופים ובדרך כתיבתם. כתיבתו הייתה ייחודית ומקורית. בשירתו קיים כוח לשוני וחוויתי. את דעותיו ביטא בכישרון רב בדרכו הפיוטית. כך סלל דרכים חדשות לשירה, ובכך ייחודו. לשירתו מקום חשוב בשירת התקופה בה נכתבו ובעיקר בקרב משוררי דור התקומה. הוא לא זכה לפירסום ולפרסים כפי שזכו אחרים שלא הגיעו לרמתו. ד"ר בדר מציין כי ייתכן שהסיבה היא בשל היותו "פורש", בית"רי, רוויזיוניסט.

לחן אשר מצא חן בעיניו של סקולסקי נטמע במוחו ונאגר לשעת יצירה. כאשר נחן עליו הרוח, שזר את מילות שירתו בתווי הלחן וכך נולד שיר חדש נוסף מפרי עטו. כך נולד השיר "ראש פינה", שמילותיו הותאמו ללחן השיר האידי "רייזלה" (גם צבי בן יוסף כתב לחן קסום ומרגש לשיר). כך נולד גם "שיר הברזל" שמילותיו נשזרו בלחנו המיוחד של אברהם לט לשירו של ז'בוטינסקי "כולה שלי". וכן "שיר המרד", הידוע שהתאם ללחן עממי רוסי. גם השיר "את ספרת לי, אמא" נכתב בסגנונו הפיוטי המיוחד והמקורי לפי לחנו המרגש של יואל אנגל, לשירו של טשרניחובסקי, "אומרים ישנה ארץ". לחנו הנפלאים של אנגל לא נעלמו מאוזניו הכרויות של סקולסקי ובוודאי לא קולו הטנורי הצלול של יוסף גולנד מבצע את "אומרים ישנה ארץ". באתר "זמרשת" ניתן להאזין ללחן השיר "אומרים ישנה ארץ", בביצועו של יוסף גולנד. ככל הידוע לי, השיר "את ספרת לי, אמא", מעולם לא בוצע ולא הופק. הנה אתגר לאחד הזמרים הצעירים הנפלאים שגדלו בארץ, להחיות שיר קסום, שהיה רדום כשבעים שנה...